

PRZEGLĄD PRAWA ADMINISTRACYJNEGO

(11)2026 • DOI: 10.17951/ppa.2026.11.25-40

UNIWERSYTET MIKOŁAJA KOPERNIKA W TORUNIU

KAROLINA KARPUS

kkarpus@umk.pl

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3575-7949>

Ochrona zwierząt na tle koncepcji praw Natury. W stronę nowego prawnego modelu ochrony przyrody?

*Animal Protection in the Context of the Rights of Nature:
Towards a New Legal Model of Nature Conservation?*

Wprowadzenie

Koncepcja praw Natury¹ (RoN – *Rights of Nature*) najczęściej odnosi się do układów elementów przyrodniczych², takich jak np. ekosystem rzeczny, leśny, morski, lodowiec, góra³. Coraz częściej jednak pojawiają się próby objęcia jej zakresem indywidualnych organizmów żywych lub ich gatunków, zwłaszcza zwierząt. Istnieją już przykłady posłużenia się argumentacją opartą na RoN celem wzmocnienia ochrony zwierząt znajdujących się w bliskości człowieka (np. w ogrodach zoologicznych) oraz dziko żyjących (np. delfinów, jaguarów, wilków)⁴. Z tego względu potrzeba ustalenia teoretycznych fundamentów ekocentrycznej transformacji współczesnego prawa w tym zakresie staje się nagląca.

W obecnym prawnym modelu ochrony przyrody dominuje podejście konserwatorskie⁵, realizowane poprzez korelujące z nim konstrukcje prawne, takie jak

¹ Odpowiednikiem angielskiego wyrażenia *rights of Nature* jest termin „prawa Natury”, za czym przemawiają następujące względy: 1) słowo „natura” pisane z dużej litery właściwie oddaje istotę aktualnej dyskusji prawnej nad upodmiotowieniem elementów przyrodniczych oraz ich układów i w tym kontekście jest ortograficznie prawidłowe w języku polskim (np. Matka Natura); 2) w pełni współgra z nakazem wynikającym z zasady jednoznaczności, precyzyjnie odróżnia bowiem RoN od takich terminów jak: „prawa przyrody” w rozumieniu nadanym w filozofii nauki (zob. np. J.M. Życiński, *Pole racjonalności i prawa przyrody*, „Roczniki Filozoficzne” 2012, nr 4, s. 361–374) i przejętym do nauki prawa; „prawo natury” w długotrwałe utrwalonym rozumieniu tego pojęcia w filozofii i teorii prawa (zob. np. P. Kaczmarek, Ł. Machaj (red.), *Pozytywizm prawniczy i szkoła prawa natury – tradycje sporu i jego współczesne implikacje*, Wrocław 2010).

² W tym zakresie m.in. wskazuje się, że „w swojej istocie koncepcje praw Natury (RoN) oznaczają możliwość podejmowania działań prawnych przez osoby w imieniu naturalnych ekosystemów, a nie w imieniu osób dotkniętych degradacją środowiska” (V. Kahui, C.W. Armstrong, M. Aanesen, *Comparative Analysis of Rights of Nature (RoN) Case Studies Worldwide: Features of Emergence and Design*, „Ecological Economics” 2024, vol. 221, s. 2).

³ Zob. np. Te Awa Tupua (Whanganui River Claims Settlement) Act 2017 (Nowa Zelandia), <https://www.legislation.govt.nz/act/public/2017/0007/latest/whole.html#DLM6830857> (dostęp: 5.05.2026); Ley 19/2022, de 30 de septiembre, para el reconocimiento de personalidad jurídica a la laguna del Mar Menor y su Cuenca (Hiszpania), <https://www.boe.es/eli/es/l/2022/09/30/19> (dostęp: 5.05.2026); Te Ture Whakaturua mō Te Kāhui Tupua 2025 / Taranaki Maunga Collective Redress Act 2025 (Nowa Zelandia), <https://www.legislation.govt.nz/act/public/2025/0001/latest/LMS899476.html#LMS899639> (dostęp: 5.05.2026); Ley 2533 de 2025 Congreso de la República de Colombia (Río Aburrá), <https://www.alcaldiabogota.gov.co/sisjur/normas/Norma1.jsp?i=190768> (dostęp: 5.05.2026).

⁴ Zob. interesujący przegląd orzecznictwa z różnych jurysdykcji w tym zakresie: M. Montes Franceschini, *Animal Personhood: The Quest for Recognition*, „Animal & Natural Resources Law Review” 2021, vol. 17, s. 93–150.

⁵ Ochrona przyrody jest tu rozumiana jako ochrona środowiska, polegająca w szczególności na „racjonalnym kształtowaniu środowiska i gospodarowaniu zasobami środowiska zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju” – art. 3 pkt 13 lit. a ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz.U. 2025, poz. 647, ze zm.).

strefa specjalna zarządzana w oparciu o plan ochrony, reżim zakazowy chroniący obiekty przyrody ożywionej i nieożywionej czy też ochrona gatunkowa (ściśła lub częściowa). Są one uzupełniane przez szeroko rozumianą ochronę *ex situ* (m.in. banki genowe, ośrodki rehabilitacyjne, ograniczenia handlu gatunkami zagrożonymi wyginięciem) oraz rozwiązania prawne dotyczące ryzyka uwolnienia do środowiska określonych organizmów (jak np. GMO, inwazyjne gatunki obce, organizmy i patogeny w wodach balastowych statków). Z perspektywy ustrojowej model ten zakłada dominującą rolę administracji publicznej, częstokroć o wysokim stopniu specjalizacji (np. w Polsce są to: służba parku narodowego lub krajobrazowego, Lasy Państwowe, Wody Polskie).

W ujęciu ogólnym tak wyrażone konserwatorskie podejście w prawnej ochronie przyrody na razie w niewielkim stopniu uwzględnia wprost np. problematykę dobrostanu indywidualnych organizmów dziko żyjących⁶. Dyskusja na temat zmiany tego stanu rzeczy koncentruje się w naukach pozaprawnych m.in. na postulacie „współczującej ochrony przyrody” (*compassionate conservation*)⁷. Z perspektywy prawnej natomiast należy zwrócić uwagę na aksjomat mający znaczący potencjał transformacyjny dla istniejącego modelu w tym kierunku. Jest to zasada integracji ekologicznej, odwołująca się do „ekocentrycznych relacji z planetą” w kontekście (nie)efektywnej ochrony (w tym poprzez prawo). W rezultacie nieprzypadkowo na tle podmiotowej więzi człowieka ze środowiskiem z zasadą tą łączona jest koncepcja RoN.

Celem niniejszego opracowania jest krytyczne przybliżenie tej wielopłaszczyznowej problematyki. Ochrona gatunkowa zwierząt stanowi swoiste studium przypadku, gdyż aktualnie to właśnie w tym elemencie składowym modelu prawnej ochrony przyrody najwyraźniej uwidaczniają się analizowane trendy. W pierwszej kolejności pokrótce zarysowano proces kształtowania się wskazanej zasady jako aksjomatu prawnego. Następnie analizie poddano sposób osadzenia w nim koncepcji RoN, podejmując wstępną próbę oceny polskich uwarunkowań prawnych w tym zakresie w związku z inicjatywą legislacyjną upodmiotowienia rzeki Odry. Ponadto skontrastowano obserwacje na tym polu z podejściem stosowanym w innych jurysdykcjach prawnych na przykładzie wyroku Sądu

⁶ Zob. np. V. Platvoet, *Wild Things: Animal Rights in EU Conservation Law*, “Journal of International Wildlife Law & Policy” 2023, vol. 26(2), s. 79–103.

⁷ Zob. dwa przeciwstawne stanowiska: E. Verniers, *Exploring a Legal Framework for Compassionate Conservation: Guidance from the Deep Ecology Movement*, “Journal of International Wildlife Law & Policy” 2024, vol. 27(4), s. 362–396; A. Callen, M.W. Hayward, K. Klop-Toker, B.L. Allen, G. Ballard, C.T. Beranek, F. Broekhuis, C.K. Bugir, R.H. Clarke, J. Clulow, S. Clulow, J.C. Daltry, H.T. Davies-Mostert, Y.E. Di Blanco, V. Dixon, P.J.S. Fleming, L.G. Howell, G.I.H. Kerley, S.M. Legge, D.J. Lenga, W. Wüster, *Envisioning the Future with ‘Compassionate Conservation’: An Ominous Projection for Native Wildlife and Biodiversity*, “Biological Conservation” 2020, vol. 241.

Konstytucyjnego Ekwadoru z dnia 27 stycznia 2022 r. w sprawie nr 253-20-JH/22 *Caso „mona Estrellita”*⁸. Umożliwiło to przybliżenie „praw szczególnych dzikich zwierząt” na tle koncepcji RoN wraz z wnioskami dotyczącymi ich wykorzystania do poprawienia efektywności obecnego modelu prawnej ochrony przyrody.

„Integracja ekologiczna” jako aksjomat prawny

Od przełomu XIX i XX w. postrzeganie relacji człowieka ze środowiskiem ewoluowało wraz z rozwojem świadomości społecznej, a także filozofii, polityki oraz prawa. Od 1992 r. (Konwencja o różnorodności biologicznej⁹) wdrażane jest podejście ekosystemowe (całościowe) w prawnej ochronie środowiska wraz z zasadą zrównoważonego rozwoju. Jednocześnie od połowy drugiej dekady XXI w. narasta krytyka prawa ochrony środowiska (z uwagi na jego ukształtowanie przede wszystkim w świetle wartości antropocentrycznych), której towarzyszy postulat przejścia ku ekocentryzmowi¹⁰, co symbolizuje zmiana nazwy na „prawo ekologiczne”. Punktem odniesienia może być w tym zakresie przyjęty w 2016 r. Manifest z Oslo¹¹, ujmujący w pkt 6 kluczowy postulat – osiągnięcie stanu, w którym „integralność ekologiczna staje się warunkiem wstępnym dla ludzkich aspiracji i fundamentalną zasadą prawa”. Wdrażające tę zmianę aksjologiczną „prawo ekologiczne odwraca zasadę dominacji człowieka nad Naturą, którą obecna wersja prawa ochrony środowiska ma tendencję do wzmacniania, na rzecz zasady odpowiedzialności człowieka za przyrodę”.

Problematyka integralności ekologicznej jest podejmowana od wielu lat i stanowi pochodną przesterowywania życia społecznego w ramach paradygmatu zrównoważonego rozwoju. Na uwagę zasługuje w tym zakresie opracowana w 2000 r. Karta Ziemi (jako inicjatywa społeczna, a nie instytucjonalna)¹². W Karcie ujętych zostało 16 zasad. W jej części II „Integralność ekologiczna” zgrupowano cztery (od

⁸ <https://www.corteconstitucional.gob.ec/sentencia-253-20-jh-22> (dostęp: 5.05.2026).

⁹ Konwencja o różnorodności biologicznej, sporządzona w Rio de Janeiro dnia 5 czerwca 1992 r. (Dz.U. 2002, nr 184, poz. 1532).

¹⁰ Na temat tego pojęcia zob. np. S. Kowalska, *Prawa przyrody w ochronie środowiska i wzmacnianiu bezpieczeństwa ekologicznego*, „Studia Prawnicze KUL” 2023, nr 2, s. 43–61.

¹¹ IUCN WCEL Ethics Specialist Group Workshop, Oslo Manifesto for Ecological Law and Governance, 21.06.2016, <https://ecojurisprudence.org/initiatives/olso-manifesto-for-ecological-law-and-governance> (dostęp: 5.05.2026).

¹² Mająca nadal status jedynie aktu *soft law* Karta Ziemi została jednak uwzględniona jako podstawa współpracy w zakresie edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju. Zob. m.in. rezolucja 17 przyjęta przez Konferencję Generalną UNESCO w trakcie jej 32. sesji, Paryż, 29.09–17.10.2003, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000133171> (dostęp: 5.05.2026). W ramach trzeciego World Conservation Congress w Bangkoku również została przywołana. Zob. 2004 IUCN Res

5 do 8), dotyczące: promowania bioróżnorodności; zapobiegania szkodzie w środowisku; zrównoważonej produkcji i konsumpcji; badań naukowych. Inicjatywa ta miała na celu wypełnienie luki aksjologicznej upatrywanej w niewłaściwym i niedostatecznym umocowaniu etycznym przyjętej w 1992 r. Deklaracji z Rio¹³ (w myśl zasady 1 sytuującej w swoim centrum człowieka i jego potrzeby)¹⁴.

Obok względów etycznych¹⁵ przywołanych w Karcie Ziemi¹⁶ integracja ekologiczna może być analizowana także w ujęciu odnoszącym się np. do problematyki nieefektywnej ochrony gatunków zagrożonych wyginieciem (czy szerzej – utraty bioróżnorodności). Ma to też miejsce w zbiegu z zagadnieniem kompensacji („odbudowy”) zasobów przyrodniczych, z podkreśleniem konieczności dostrzegania roli poszczególnych gatunków w tym zakresie przy projektowaniu efektywnych działań naprawczych w ramach zarządzania ekosystemami¹⁷.

W charakterystyczny dla międzynarodowej współpracy w ochronie środowiska sposób trendy te znajdują aktualnie swój wyraz w bieżącej inicjatywie, jaką jest projekt ONZ „Harmonia z Naturą”¹⁸, zapoczątkowany w 2009 r.¹⁹. W grudniu 2024 r. Zgromadzenie Ogólne ONZ po raz kolejny wezwało państwa do przyjęcia „holistycznych i zintegrowanych podejść do zrównoważonego rozwoju w jego trzech wymiarach, które prowadzą ludzkość do życia w harmonii z Naturą oraz

---

3.022 Endorsement of the Earth Charter, <https://portals.iucn.org/library/node/44308> (dostęp: 5.05.2026); Earth Charter Commission, *The Earth Charter*, “Worldviews” 2004, vol. 8(1), s. 141–149.

¹³ UNGA, Report of the United Nations Conference on Environment and Development, Rio de Janeiro, 3–14.06.1992, Annex I (Rio Declaration on Environment and Development), A/CONF.151/26 (vol. I).

¹⁴ K. Bosselmann, *In Search of Global Law: The Significance of the Earth Charter*, “Worldviews” 2004, vol. 8(1), s. 68–70.

¹⁵ W tym zakresie zob. także np. M. Dion, *The Moral Status of Non-Human Beings and Their Ecosystems*, “Ethics, Place & Environment” 2000, vol. 3(2), s. 221–229.

¹⁶ B. Mackey, *The Earth Charter and Ecological Integrity – Some Policy Implications*, “Worldviews” 2004, vol. 8(1), s. 76–92; F. Bird, S.B. Twiss, K.P. Pedersen, C.A. Miller, B. Grelle, *The Practices of Global Ethics: Historical Backgrounds, Current Issues, and Future Prospects*, Edinburgh 2016, s. 59–78.

¹⁷ Zob. np. M. Sylvén, C. Eckert, N. Kelkar, A. Andheria, L. Linnartz, M. Cipollone, H. Persson, E. Donadio, S. Di Martino, S. Ramsay, N. Coulthard, M. Nesterenko, R. Gray, S.K. Sinha, R. Needham, *A Report to the Ramsar Convention on Wetlands: The Critical Role of Wild Animals in Shaping Wetland Ecosystems and the Services They Provide*, Geneva, January 2025, <https://www.decadeonrestoration.org/publications/taking-animals-account-critical-role-wild-animals-shaping-wetland-ecosystems-and> (dostęp: 5.05.2026).

¹⁸ Zob. m.in. J.J. Schmidt, *Of Kin and System: Rights of Nature and the UN Search for Earth Jurisprudence*, “Transactions of the Institute of British Geographers” 2022, vol. 47(3), s. 825–830.

¹⁹ Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ z dnia 21 grudnia 2009 r. „Harmonia z Naturą”, A/RES/64/196. W tym samym roku Zgromadzenie Ogólne ONZ proklamowało dzień 22 kwietnia jako Międzynarodowy Dzień Matki Ziemi. Zob. <https://www.un.org/en/observances/earth-day/background> (dostęp: 5.05.2026).

przewodzą w wysiłkach odbudowy zdrowia i integralności ekosystemów Ziemi”²⁰. W ramach tego projektu zaakcentowano wprost potrzebę „odejścia od skoncentrowanego na człowieku oglądu świata – inaczej antropocentrycznego – oraz ustanowienie nieantropocentrycznej, inaczej ekocentrycznej, relacji z planetą. W świetle tego nowego wzorca rozpoznajemy²¹ Naturę jako partnera równego ludzkości”.

Ocena rzeczywistej skali wpływu zmian, warunkowanych scharakteryzowanymi wyżej trendami (zwłaszcza w świetle projektu „Harmonia z Naturą”), na współczesny system i naukę prawa nie jest łatwa. Pomimo powyższych ustaleń wydaje się, że postulat dotyczący integralności ekologicznej wciąż wstępnie i z dużą ostrożnością można uznać co najwyżej za „wyłaniającą się zasadę prawa” w ramach międzynarodowej współpracy w ochronie środowiska²². W wersji silniejszej eksponującej koncepcję RoN znajduje ona bowiem na razie swoje główne odbicie w aktach *soft law*²³. Można jednak zauważyć rosnącą liczbę publikacji w języku angielskim, których autorzy analizują bezpośrednie powiązanie integralności ekologicznej i prawa. Można tu wskazać aktywność K. Bosselmann i jego współpracowników, zarówno publikacyjną²⁴, jak i organizacyjną (m.in. w ramach Global Ecological Integrity Group²⁵). Dotyczy to także opracowań nawiązujących do prawa ekologicznego w rozumieniu obecnie nadawanym temu pojęciu, w tym m.in. odnośnie do ekologicznego państwa prawa (*ecological rule of law*)²⁶ oraz pokrewnych wątków²⁷.

²⁰ Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ z dnia 19 grudnia 2024 r. „Harmonia z Naturą”, pkt 11. Koresponduje ona wprost z Dekadą Narodów Zjednoczonych na rzecz Przywracania Ekosystemów (2021–2030), ustanowioną rezolucją Zgromadzenia Ogólnego ONZ z dnia 1 marca 2019 r., A/RES/73/284.

²¹ To jest uczestnicy tzw. interaktywnego dialogu. Zob. United Nations, *Interactive Dialogues and High-Level Meeting of the GA*, <http://www.harmonywithnatureun.org/dialogues> (dostęp: 5.05.2026).

²² Zob. np. 2016 IUCN World Declaration on the Environmental Rule of Law (<https://iucn.org/our-union/commissions/world-commission-environmental-law/our-work/history/foundational-documents-4>, dostęp: 5.05.2026), odwołującą się do „globalnej integralności ekologicznej” i „ekologicznego zrównoważonego rozwoju”.

²³ Podobnie na poziomie prawa unijnego. Zob. np. komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów: Unijna strategia na rzecz bioróżnorodności 2030 – Przywracanie przyrody do naszego życia, Bruksela, 20.05.2020, COM/2020/380 final.

²⁴ Zob. m.in. K. Bosselmann, K. Gwiazdon, V. Zambrano (red.), *Ecological Integrity and International Law: Peace, Public Health, and Global Security*, London 2025.

²⁵ <https://www.globalecointegrity.org> (dostęp: 5.05.2026).

²⁶ G. Garver, *The Rule of Ecological Law: The Legal Complement to Degrowth Economics*, „Sustainability” 2013, vol. 5(1), s. 316–337.

²⁷ Zob. np. K. Anker, P.D. Burdon, G. Garver, M. Maloney, C. Sbert (eds.), *From Environmental to Ecological Law*, London 2020; K. Bosselmann, *The Framework of Ecological Law*, “Environmental

Koncepcja praw Natury i polskie prawo ochrony przyrody

Ponadkrajowo zarysowane wielowymiarowe tło integracji ekologicznej ukazuje aktualnie sugerowaną i ukierunkowywaną rolę prawa jako „ekocentrycznego” instrumentu społecznego służącego operacjonalizacji podmiotowej relacji człowiek–planeta za pomocą konstruktów „praw Ziemi do dobrostanu” (*rights of the Earth to well-being*). Przykładowy katalog praw może obejmować:

- prawa dotyczące egzystencji Natury, np. prawo do pełnego poszanowania dla istnienia Natury oraz dla utrzymania i regeneracji jej cykli życiowych, struktury, funkcji i procesów ewolucyjnych;
- prawa dotyczące ochrony konserwatorskiej, np. prawo utrzymania populacji każdego gatunku w odpowiednim stanie;
- prawa dotyczące danego elementu przyrodniczego, np. prawo do czystej wody;
- prawo do zdrowia (wolność od szkodliwych emisji);
- prawo do odbudowy (niezależne od kompensacji w tradycyjnym ujęciu cywilnoprawnym);
- legitymację skargową: samodzielnią (osoba prawna) lub np. przyznaną wspólnotom tubylczym²⁸.

Dorobek na polu prawa pozytywnego i orzecznictwa, odzwierciedlający postępującą przemianę multicentrycznego systemu prawa na różnych jego poziomach, określany jest jako „ziemska jursprudencja” (*Earth jurisprudence*²⁹).

Mając powyższe na względzie, warto przyjrzeć się koncepcji RoN w kontekście polskiego prawa ochrony przyrody. Problematyka ta dopiero zaczyna skupiać na sobie uwagę doktryny, np. odnośnie do ochrony roślin i zwierząt w świetle RoN³⁰ czy też zależności między rosnącym zainteresowaniem prawną ochroną przyro-

Policy and Law” 2021, vol. 6, s. 479–486; G. Garver (ed.), *Ecological Law in Practice: Case Studies for a Transformative Approach*, London 2024.

²⁸ European Economic and Social Committee, *Towards an EU Charter of the Fundamental Rights of Nature: Study*, 2020, <https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/files/qe-03-20-586-en-n.pdf> (dostęp: 29.04.2026), s. 126.

²⁹ Zob. United Nations, *Rights of Nature Law and Policy*, <http://www.harmonywithnatureun.org/rightsOfNature> (dostęp: 5.05.2026). Jako „wyłaniający się obszar prawa” określa ją J.E. Koons (*Earth Jurisprudence: The Moral Value of Nature*, “Pace Environmental Law Review” 2008, vol. 25(2), s. 263). Nieco odmienną perspektywę rysuje C. Cullinan (*Earth Jurisprudence*, [w:] *The Oxford Handbook of International Environmental Law*, eds. L. Rajamani, J. Peel, Oxford 2021, s. 233), wskazując, że jest to raczej „podejście filozoficzne do systemów prawa i administrowania na każdym poziomie aniżeli teoria międzynarodowego prawa ochrony środowiska”.

³⁰ S. Kowalska, *Natural Law and the Rights of Nature – in Search of More Effective Environmental Protection*, „Przegląd Prawniczy UAM” 2023, vol. 15, s. 273–292; eadem, *Godność roślin i zwierząt. Ochrona prawna w pryzmacie etyki wartości*, „Prawo i Więź” 2025, vol. 56(3), s. 93–112.

dy za pomocą RoN i (nie)efektywnością prawa³¹. Na wstępie należy zaznaczyć, że podstawową barierę dla koncepcji RoN stanowią utrzymujące się trudności w prawie polskim w zakresie przystosowania konstruktów praw podmiotowych do celów ochrony środowiska (m.in. wywiedzenia prawa podmiotu indywidualnego do życia w środowisku dobrej jakości³²). Przyznać więc trzeba, że jest to pesymistyczny prognostyk co do szans powodzenia analogicznych prób wdrożenia koncepcji RoN.

Niemniej powyższe okoliczności nie stoją na przeszkodzie podjęciu próby ustalenia charakteru możliwego oddziaływania koncepcji RoN na prawo ochrony przyrody w Polsce. Jest to uzasadnione w świetle obserwowanego już zainteresowania członków społeczeństwa tym zagadnieniem. Dążenie do zapewnienia integralności ekologicznej układowi elementów środowiska w logice RoN znalazło swój wyraz w społecznej akcji Komitetu Inicjatywy Ustawodawczej „Czysta Odra”³³, skutkującej przedłożeniem w maju 2025 r. projektu ustawy o uznaniu osobowości prawnej rzeki Odry³⁴ (poselskiego z powodu braku wymaganej liczby 100 tys. podpisów w trybie inicjatywy obywatelskiej). Analiza jego uzasadnienia jasno wskazuje, że obok nieskuteczności reżimu prawnego *de lege lata* (zwłaszcza w związku z zanieczyszczeniem rzeki w 2022 r.³⁵) drugim podstawowym argumentem wspierającym wniosek była inspiracja koncepcją RoN, którą omówiono szczegółowo w pkt 3³⁶. Co interesujące, wprost zaakcentowano kwestię integralności ekologicznej („ochrona dobrostanu całego ekosystemu rzeki Odry”³⁷). Nastąpiło to jednak z zupełnym pominięciem ustawy o ochronie przyrody³⁸, a więc bez nawiązania do form ochrony przyrody czy też do instrumentów tzw. powszechnej ochrony przyrody. Jedynym przywołanym aktem z tego zakresu jest rozporządzenie 2024/1991 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 24 czerwca 2024 r. w sprawie odbudowy zasobów przyrodniczych i zmiany rozporządzenia

³¹ T. Bojar-Fijałkowski, *O sprawną administrację publiczną dla ochrony praw i interesów środowiska oraz w środowisku*, [w:] *Prawa i interesy w ochronie środowiska. Perspektywa międzynarodowa, unijna i krajowa*, red. M. Baran, B. Iwańska, I. Przybojewska, Warszawa 2024, s. 303–311.

³² Próbę (nie w pełni udaną) pogodzenia w kontekście prawno-środowiskowym praw człowieka, publicznych praw podmiotowych i cywilnoprawnej ochrony dóbr osobistych obrazują w sposób reprezentatywny tzw. sprawy smogowe. Zob. K. Karpus, „Zazielenianie” prawa cywilnego. *Ochrona dóbr osobistych a zielony konstytucjonalizm i prawa środowiskowe*, „Prawne Problemy Górnictwa i Ochrony Środowiska” 2024, nr 1, s. 1–28.

³³ <https://ustawa.osobaodra.pl/komitet> (dostęp: 5.05.2026).

³⁴ Zob. Sejm RP X kadencji, Projekt RPW/17193/2025.

³⁵ Zob. np. E. Zębek, A. Napiórkowska-Krzebietke, *Działania prawne i naprawcze wobec szkód w środowisku wodnym. Studium przypadku katastrofy ekologicznej na rzece Odrze*, „Zeszyty BAS” 2023, nr 3, s. 48–72.

³⁶ Uzasadnienie projektu RPW/17193/2025, s. 22–30.

³⁷ *Ibidem*, s. 31.

³⁸ Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz.U. 2024, poz. 1478, ze zm.).

(UE) 2022/869³⁹. Tak skonstruowana linia uzasadnienia wydaje się już wstępnie nietrafiona, gdyż w dyskusji na temat efektywnej ochrony ekosystemu rzecznego ustawa o ochronie przyrody (ujmująca konserwatorskie cele i prawne sposoby ich realizacji) stanowi oczywisty i konieczny punkt wyjścia w zbiegu z ustawą Prawo wodne⁴⁰. Krytyczna analiza obecnego umiejscowienia obszarowych form ochrony przyrody w relacji do rzeczywistych walorów przyrodniczych terytorium Polski, skuteczności administrowania tymi formami, zakresu i jakości monitoringu przyrodniczego oraz monitoringu wód, sposobu prowadzenia dialogu przez administrację ochrony przyrody z członkami społeczeństwa (w ramach partycypacji społecznej w ochronie środowiska⁴¹) czy wreszcie przeprowadzania ocen oddziaływania na środowisko jest nieodzowna dla właściwego wyeksponowania konieczności sięgnięcia po koncepcję RoN w celu poprawienia efektywności prawno-środowiskowej ochrony rzeki Odry.

Te wyjściowe ustalenia pozwalają na sformułowanie następujących wstępnych wniosków. Z jednej strony koncepcja RoN na tle prawnej ochrony przyrody już spotyka się ze sceptyczną oceną doktryny prawa⁴², a z drugiej jest ona promowana przez zainteresowanych członków społeczeństwa w sposób oderwany od właściwych fundamentów prawnych (w tym zwłaszcza od problematyki tworzenia i funkcjonowania form ochrony przyrody). W połączeniu z wcześniejszymi trudnościami wywiedzenia prawa do życia w środowisku dobrej jakości można przyjąć, że szanse wykorzystania koncepcji RoN do korekty dających się zauważyć niedostatków polskich rozwiązań *de lege lata* (i ich zmiany w kierunku ekocentrycznym) wydają się póki co nikłe, zwłaszcza w odniesieniu do jej najdalej idącej postaci (osobowość prawna i wynikające z niej uprawnienia).

Podmiotowość osobnika gatunku dziko żyjącego – dobrostan zwierząt i koncepcja RoN

Powyższa konstatacja dotycząca prawnej ochrony przyrody i koncepcji RoN musi jednak ulec korekcie pod wpływem wyników obserwacji kierunków jej wdrażania w stosunku do zwierząt. W tym zakresie ma bowiem miejsce swoiste

³⁹ Dz.Urz. L 2024/1991, 29.07.2024.

⁴⁰ Ustawa z dnia 20 lipca 2017 r. – Prawo wodne (t.j. Dz.U. 2025, poz. 960, ze zm.).

⁴¹ Zob. np. wyzwania co do dialogu m.in. w sprawie planów urzędzenia lasu: K. Karpus, *A Glimpse of Environmental Procedural Democracy in Poland: Thwarting the Civil Society's Pursuit of Legal Action against Environmental Plans*, „Polish Political Science Yearbook” 2025, no. 2, s. 91–106.

⁴² Zob. np. M. Kućka, *Czy rzekom należy przyznać osobowość prawną?*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2025, nr 2, s. 309–334.

sprzężenie zwrotne między rozwiązaniami prawnymi-środowiskowymi a prawem ochrony zwierząt (zwłaszcza w nurcie związanym z ich dobrostanem – *animal welfare law*⁴³). W rezultacie w kontekście „praw Ziemi do dobrostanu” paradygmat humanitarnej ochrony zwierząt podlega reinterpretacji, mającej na celu wzmocnienie postrzegania zwierząt jako „osób nieludzkich” (*nonhuman animals, nonhumans*⁴⁴). Łączy ona w sobie szerokie spektrum propozycji wychodzących poza samą dereifikację, takich jak ochrona poprzez prawa człowieka⁴⁵, *actio popularis*, materialne prawa zwierząt⁴⁶ (w tym kulturowe⁴⁷) czy ich pełne upodmiotowienie⁴⁸.

Jednym z charakterystycznych przejawów tego procesu jest dążenie do uwzględniania w ocenie dobrostanu zwierząt nie tylko ich fizycznego zdrowia i właściwych warunków bytowania, lecz również zdrowia psychicznego (w szczególności ssaków naczelnych). Kwestia ta nie ogranicza się przy tym jedynie do zwierząt żyjących w bliskości człowieka, lecz także do zwierząt żyjących w stanie dzikim (podlegających ochronie gatunkowej lub powszechnej). Oddziałuje tym samym na percepcję integralności ekologicznej w relacji do celu, jakim jest zachowanie (przywrócenie) bioróżnorodności planety (m.in. osiągnięcie właściwego stanu ochrony danego gatunku jako całości i/lub poszczególnych osobników). W pewnym stopniu kwestia ta następczo zmienia dotychczasową optykę zarządzania środowiskiem, czyniąc „prawo do istnienia/życia” zwierząt czynnikiem transformującym dotychczasowy model.

Przykładem ilustrującym tę kompleksową zmianę jest ekwadorska sprawa dotycząca małpki Estrellity⁴⁹ – okazu wełniaka brunatnego (*Lagothrix lagothricha*) znajdującego się na czerwonej liście International Union for Conservation of Nature⁵⁰. W pierwszym miesiącu życia została ona udomowiona przez Anę

⁴³ Zob. np. G. Futhazar, *Biodiversity, Species Protection, and Animal Welfare under International Law*, [w:] *Studies in Global Animal Law*, ed. A. Peters, Berlin–Heidelberg 2020, s. 95–108.

⁴⁴ Zob. np. Nonhuman Rights Project, <https://www.nonhumanrights.org> (dostęp: 5.05.2026).

⁴⁵ Zob. np. T. Sparks, *Protection of Animals Through Human Rights: The Case-Law of the European Court of Human Rights*, [w:] *Studies in Global Animal Law...*, s. 153–171.

⁴⁶ Zob. np. J.W. Glazer, *Nonhuman Rights or Protections: A Discussion of the Functional Difference, If Any, between Laws Providing Either Biocentric Rights or Anthropocentric Protections for Nonhumans*, „Animal Law” 2021, vol. 27(1), s. 1–34.

⁴⁷ Por. D. Pena-Guzman, *Cetacean Cultural Rights: A Third Generation of Rights at Sea*, „Animal Law” 2021, vol. 27(1), s. 83–114.

⁴⁸ Zob. np. S.M. Wise, *Nonhuman Rights to Personhood*, „Pace Environmental Law Review” 2013, vol. 30(3), s. 1278–1290.

⁴⁹ Sprawa nr 253-20-JH/22, pkt 27–50.

⁵⁰ P.R. Stevenson, T.R. Defler, S. de la Torre, P. Moscoso, E. Palacios, A.L. Ravetta, J. Vermeer, A. Link, B. Urbani, F.M. Cornejo, D.C. Guzmán-Caro, S. Shane, Í. Mourthé, C.C. Muniz, R.B. Wallace, A.B. Rylands, *Lagothrix lagothricha (Amended Version of 2020 Assessment): The IUCN Red List of Threatened Species*, 2021.

Proaño, z którą następnie zamieszkiwała przez 18 lat. We wrześniu 2019 r. została odebrana przez władze w wyniku anonimowej skargi sąsiedzkiej dotyczącej posiadania dzikich zwierząt w domu położonym w mieście i umieszczono ją w ogrodzie zoologicznym. Stan zdrowia małpki – odseparowanej i przebywającej po raz pierwszy w życiu w zamknięciu – ulegał pogorszeniu, w wyniku czego w październiku tego samego roku nastąpiła jej śmierć. W ramach zaistniałego sporu prawnego i nie mając jeszcze o tym wiedzy, Ana Proaño wniosła w grudniu 2019 r. skargę *habeas corpus* przeciwko władzom ekwadorskim i właścicielowi ogrodu zoologicznego, opartą na zarzucie pozbawienia wolności i przetrzymywania w warunkach mogących negatywnie oddziaływać na stan zdrowia fizycznego i psychicznego małpki. Skarżąca żądała orzeczenia nakazu powstrzymania się od znęcania się i natychmiastowego jej zwrotu oraz wydania *ex post* pozwolenia na posiadanie małpki.

Ana Proaño miała trudności z wykazaniem w postępowaniu instancyjnym legitymacji skargowej (śmierć małpki) i zasadności tak ukierunkowanej podmiotowo skargi *habeas corpus* (posiadanie przez nią okazy zwierzęcia gatunku dziko żyjącego bez wymaganego pozwolenia). We wrześniu 2020 r. Sąd Konstytucyjny Ekwadoru przyjął jednak sprawę do rozpoznania. Rozstrzygając ją wyrokiem wydanym w styczniu 2022 r., Sąd stwierdził naruszenie praw Natury w związku ze zdarzeniami, które doprowadziły do śmierci małpki Estrellity. Podstawę prawną orzeczenia stanowił m.in. art. 71 (prawo Natury/Pachamamy do pełnego szacunku dla jej istnienia) ujęty w rozdziale VII (*Derechos de la naturaleza*) Konstytucji Ekwadoru z dnia 28 września 2008 r.⁵¹. Jednakże do samej kwestii dopuszczalności skargi *habeas corpus* Sąd odniósł się zachowawczo, wskazując m.in. na złożoność sytuacji, w której bytowanie małpki w domu skarżącej obiektywnie można również uznać za „inną formę pozbawienia Estrellity wolności”⁵². Zobowiązał jednocześnie władze (legislatywę i egzekutywę) do dyskusji i działania w sprawie dostosowania prawa ekwadorskiego dotyczącego ochrony zwierząt zgodnie z wytycznymi wyrażonymi w uzasadnieniu⁵³.

Z perspektywy niniejszego opracowania na szczególną uwagę zasługuje ujęta w części 5.1.6 uzasadnienia tego orzeczenia analiza praw szczególnych dzikich zwierząt na tle koncepcji RoN. W tym zakresie Sąd Konstytucyjny zauważył, że okazy gatunków dziko żyjących zwierząt podlegają szczególnej ochronie w świetle prawa ekwadorskiego. Stąd też mogą być one podmiotami dysponującymi uprawnieniami chronionymi i egzekwowalnymi w świetle dwóch reguł: międzygatunkowej oraz interpretacji ekologicznej. Pierwsza z nich akcentuje „ochro-

⁵¹ <https://biblioteka.sejm.gov.pl/konstytucje-swiata-ekwador> (dostęp: 5.05.2026).

⁵² Sprawa nr 253-20-JH/22, pkt 172.

⁵³ *Ibidem*, pkt 179–183.

nę zwierząt poprzez szczególne skupienie się na cechach, procesach, cyklach życiowych, strukturach, funkcjach i procesach ewolucyjnych, które różnicują poszczególne gatunki” (np. prawo do pożywienia kondora andyjskiego i delfina amazońskiego należy oceniać odrębnie, ponieważ gatunki te mają zupełnie inne zachowania i wymagania żywieniowe). Druga zaś wskazuje na „interakcje biologiczne zachodzące między gatunkami, a także między populacjami i osobnikami każdego gatunku”. Służy więc niuansowaniu prawnej oceny faktów przyrodniczych (stąd też zabijanie przez drapieżnika w łańcuchu pokarmowym nie stanowi bezprawnego naruszenia prawa jego ofiary do życia)⁵⁴.

W katalogu praw szczególnych dzikich zwierząt ujęte zostały:

- 1) prawo do istnienia (niewyginięcia z przyczyn nienaturalnych i/lub spowodowanych przez człowieka), skorelowane z zakazem prowadzenia działalności, która mogłaby prowadzić do wyginięcia gatunków, zniszczenia zamieszkiwanych przez nie ekosystemów i trwałego zaburzenia ich naturalnych cykli;
- 2) prawo do ochrony przed byciem wyprowadzonym poza swoje naturalne otoczenie (m.in. na skutek polowań, chwytania, zbierania, sprzedawania);
- 3) prawo do swobodnego zachowania, w tym:
  - a) prawo do zachowania się zgodnie z instynktami, wrodzonymi zachowaniami gatunku oraz nabytymi i przekazywanymi w obrębie populacji,
  - b) prawo do swobodnego rozwoju biologicznych cykli, procesów i interakcji,
  - c) prawo do tego, by nie być udomowionymi ani zmuszonymi do asymilacji ludzkich cech lub wyglądu;
- 4) prawo do wolności i dobrostanu⁵⁵.

Uznając osobniki (w tym przypadku małpkę Estrellitę) takiego gatunku w świetle prawa ekwadorskiego za „podmioty i posiadaczy uprawnień” (*sujeos y titulares de derechos*), Sąd zakwalifikował udomowienie („humanizowanie”, *mascotización de las especies silvestre*⁵⁶) jako poważnie zagrażające ich „życiu i integralności”, zarówno w stanie *in situ*, jak i w warunkach następczego bytowania *ex situ*. Jednoznacznie przy tym podkreślił, że praktyka ta jest źródłem cierpienia zwierząt gatunków dziko żyjących i bezpośrednio narusza ich prawo do wolności i dobrostanu⁵⁷.

Twórczo łącząc koncepcję RoN z humanitarną ochroną zwierząt, Sąd przyjął tu za punkt wyjścia pozytywny obowiązek państwa w zakresie ochrony przyrody. Łączy się on z doniosłymi gwarancjami prawnymi w postaci:

⁵⁴ B. Villagómez Moncayo, R.F. Calle Idrovo, D.C. Ramírez Iza, *Guía de jurisprudencia constitucional. Derechos de la naturaleza*, CEDEC 2023, s. 30, 54.

⁵⁵ Sprawa nr 253-20-JH/22, pkt 111–115.

⁵⁶ *Ibidem*, pkt 114.

⁵⁷ *Ibidem*, pkt 119.

- zakazu wyprowadzania dzikich zwierząt z ich naturalnego siedliska i zmuszania do adaptacji lub pozostania w nim w celu przyswojenia (dla wygody lub korzyści człowieka) cech odmiennych od naturalnie posiadanych przez ich gatunek;
- zakazu poddawania procesom „humanizacji”, poprzez które są one zmuszane lub przyzwyczajane do przyjmowania ludzkich cech estetycznych i behawioralnych⁵⁸.

Sąd Konstytucyjny odwołał się w tym zakresie do argumentu jednoznacznie osadzonego w integralności ekologicznej (w rozumieniu omówionym wyżej), cytując przy tym literaturę z zakresu nauk przyrodniczych. Uznał bowiem, że działania łamiące te zakazy mogą mieć duży wpływ na utrzymanie ekosystemów i na równowagę w przyrodzie, powodując stopniowy spadek populacji zwierząt, co zwłaszcza w przypadku gatunków endemicznych, rzadkich lub charakteryzujących się wolnym tempem reprodukcji zwiększa ryzyko ich podatności na wyginięcie⁵⁹.

Zakończenie

Koncepcja praw Natury w relacji do ochrony gatunkowej zwierząt dziko żyjących ujawnia potencjał głębokiej transformacji modelu prawnej ochrony przyrody. W ramach tej synergii zwierzęta postrzegane są nie tylko jako przedmioty ochrony, lecz także jako podmioty dysponujące uprawnieniami wynikającymi z ich biologicznej roli w ekosystemach. Naruszenie ich dobrostanu, cykli życiowych czy naturalnych zachowań osłabia integralność ekologiczną gatunku i ekosystemu, w którym dana populacja funkcjonuje. Przykład ekwadorskiej sprawy małpki Estrellity ukazuje, jak koncepcja RoN może zostać wykorzystana do wzmocnienia prawnej ochrony zwierząt dziko żyjących, uwzględniając ich prawa do istnienia, swobodnego zachowania i wolności od udomowienia. Takie podejście redefiniuje konserwatorską ochronę gatunkową w bezpośrednim połączeniu z celami prawa ochrony zwierząt, zmieniając jej założenia w wymiarze biologicznym („współczująca ochrona przyrody”), etycznym i prawnym.

W świetle dokonanych ustaleń należy jednocześnie przyjąć, że koncepcja RoN powinna być postrzegana nie tyle jako alternatywa wobec aktualnego prawnego modelu ochrony przyrody, ile jako istotny impuls do jego normatywnej korekty. Wydaje się, że postulat przyznania osobowości prawnej elementom przyrodniczym w bliższej przyszłości wciąż prawdopodobnie będzie napotykać opór

⁵⁸ *Ibidem*, pkt 115.

⁵⁹ *Ibidem*, pkt 116–118.

ze strony prawodawcy i doktryny (nie tylko w prawie polskim). Niemniej sama koncepcja RoN – zakorzeniona w omówionym aksjomacie prawnym – może wzmocnić ekocentryczną wykładnię przepisów wyznaczających ramy ochrony gatunkowej *de lege lata*. Głównym założeniem interpretacyjnym byłoby to, że dobrostan indywidualnych zwierząt dziko żyjących nie stanowi jedynie zagadnienia humanitarne, lecz jest elementem konstytutywnym efektywnej ochrony bioróżnorodności. W dłuższej perspektywie wykładnia taka mogłaby realnie przyczynić się do pożądanego niuansowania konserwatorskiego, populacyjnego ujmowania ochrony gatunkowej na rzecz podejścia uwzględniającego podmiotowy wymiar ochrony osobników, zwłaszcza w sytuacjach ingerencji człowieka w ekosystem, w którym się znajdują.

Bibliografia

- Anker K., Burdon P.D., Garver G., Maloney M., Sbert C. (eds.), *From Environmental to Ecological Law*, London 2020, DOI: <https://doi.org/10.4324/9781003001256>.
- Bird F., Twiss S.B., Pedersen K.P., Miller C.A., Grelle B., *The Practices of Global Ethics: Historical Backgrounds, Current Issues, and Future Prospects*, Edinburgh 2016.
- Bojar-Fijałkowski T., *O sprawną administrację publiczną dla ochrony praw i interesów środowiska oraz w środowisku*, [w:] *Prawa i interesy w ochronie środowiska. Perspektywa międzynarodowa, unijna i krajowa*, red. M. Baran, B. Iwańska, I. Przybojewska, Warszawa 2024.
- Bosselmann K., *In Search of Global Law: The Significance of the Earth Charter*, “Worldviews” 2004, vol. 8(1), DOI: <https://doi.org/10.1163/1568535041337766>.
- Bosselmann K., *The Framework of Ecological Law*, “Environmental Policy and Law” 2021, vol. 6, DOI: <https://doi.org/10.3233/STAL210006>.
- Bosselmann K., Gwiazdon K., Zambrano V. (eds.), *Ecological Integrity and International Law: Peace, Public Health, and Global Security*, London 2025, DOI: <https://doi.org/10.4324/9781003440871>.
- Callen A., Hayward M.W., Klop-Toker K., Allen B.L., Ballard G., Beranek C.T., Broekhuis F., Bugir C.K., Clarke R.H., Clulow J., Clulow S., Daltry J.C., Davies-Mostert H.T., Di Blanco Y.E., Dixon V., Fleming P.J.S., Howell L.G., Kerley G.I.H., Legge S.M., Lenga D.J., Wüster W., *Envisioning the Future with ‘Compassionate Conservation’: An Ominous Projection for Native Wildlife and Biodiversity*, “Biological Conservation” 2020, vol. 241, DOI: <https://doi.org/10.1016/j.biocon.2019.108365>.
- Cullinan C., *Earth Jurisprudence*, [w:] *The Oxford Handbook of International Environmental Law*, eds. L. Rajamani, J. Peel, Oxford 2021, DOI: <https://doi.org/10.1093/law/9780198849155.003.0014>.
- Dion M., *The Moral Status of Non-Human Beings and Their Ecosystems*, “Ethics, Place & Environment” 2000, vol. 3(2), DOI: <https://doi.org/10.1080/713665891>.
- Futhazar G., *Biodiversity, Species Protection, and Animal Welfare under International Law*, [w:] *Studies in Global Animal Law*, ed. A. Peters, Berlin–Heidelberg 2020, DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-662-60756-5_9.

- Garver G., *The Rule of Ecological Law: The Legal Complement to Degrowth Economics*, "Sustainability" 2013, vol. 5(1), DOI: <https://doi.org/10.3390/su5010316>.
- Garver G. (ed.), *Ecological Law in Practice: Case Studies for a Transformative Approach*, London 2024, DOI: <https://doi.org/10.4324/9781032622378>.
- Glazer J.W., *Nonhuman Rights or Protections: A Discussion of the Functional Difference, If Any, between Laws Providing Either Biocentric Rights or Anthropocentric Protections for Nonhumans*, "Animal Law" 2021, vol. 27(1).
- Kaczmarek P., Machaj Ł. (red.), *Pozytywizm prawniczy i szkoła prawa natury – tradycje sporu i jego współczesne implikacje*, Wrocław 2010.
- Kahui V., Armstrong C.W., Aanesen M., *Comparative Analysis of Rights of Nature (RoN) Case Studies Worldwide: Features of Emergence and Design*, "Ecological Economics" 2024, vol. 221, DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2024.108193>.
- Karpus K., *A Glimpse of Environmental Procedural Democracy in Poland: Thwarting the Civil Society's Pursuit of Legal Action against Environmental Plans*, "Polish Political Science Yearbook" 2025, no. 2.
- Karpus K., „Zazielenianie” prawa cywilnego. Ochrona dóbr osobistych a zielony konstytucjonalizm i prawa środowiskowe, „Prawne Problemy Górnictwa i Ochrony Środowiska” 2024, nr 1, DOI: <https://doi.org/10.31261/PPGOS.2024.01.05>.
- Koons J.E., *Earth Jurisprudence: The Moral Value of Nature*, "Pace Environmental Law Review" 2008, vol. 25(2), DOI: <https://doi.org/10.58948/0738-6206.1043>.
- Kowalska S., *Godność roślin i zwierząt. Ochrona prawna w pryzmacie etyki wartości*, „Prawo i Wiąż” 2025, vol. 56(3), DOI: <https://doi.org/10.36128/PRIW.VI56.948>.
- Kowalska S., *Natural Law and the Rights of Nature – in Search of More Effective Environmental Protection*, „Przegląd Prawniczy UAM” 2023, vol. 15, DOI: <https://doi.org/10.14746/ppuam.2023.15.13>.
- Kowalska S., *Prawa przyrody w ochronie środowiska i wzmacnianiu bezpieczeństwa ekologicznego*, „Studia Prawnicze KUL” 2023, nr 2, DOI: <https://doi.org/10.31743/sp.13976>.
- Kućka M., *Czy rzekom należy przyznać osobowość prawną?*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2025, nr 2.
- Mackey B., *The Earth Charter and Ecological Integrity – Some Policy Implications*, "Worldviews" 2004, vol. 8(1), DOI: <https://doi.org/10.1163/1568535041337711>.
- Montes Franceschini M., *Animal Personhood: The Quest for Recognition*, "Animal & Natural Resources Law Review" 2021, vol. 17.
- Pena-Guzman D., *Cetacean Cultural Rights: A Third Generation of Rights at Sea*, "Animal Law" 2021, vol. 27(1).
- Platvoet V., *Wild Things: Animal Rights in EU Conservation Law*, "Journal of International Wildlife Law & Policy" 2023, vol. 26(2), DOI: <https://doi.org/10.1080/13880292.2023.229628>.
- Schmidt J.J., *Of Kin and System: Rights of Nature and the UN Search for Earth Jurisprudence*, "Transactions of the Institute of British Geographers" 2022, vol. 47(3), DOI: <https://doi.org/10.1111/tran.12538>.
- Sparks T., *Protection of Animals Through Human Rights: The Case-Law of the European Court of Human Rights*, [w:] *Studies in Global Animal Law*, ed. A. Peters, Berlin–Heidelberg 2020, DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-662-60756-5_13.

- Stevenson P.R., Defler T.R., Torre S. de la, Moscoso P., Palacios E., Ravetta A.L., Vermeer J., Link A., Urbani B., Cornejo F.M., Guzmán-Caro D.C., Shanee S., Mourthé Í., Muniz C.C., Wallace R.B., Rylands A.B., *Lagothrix lagothricha (Amended Version of 2020 Assessment): The IUCN Red List of Threatened Species*, 2021, DOI: <https://dx.doi.org/10.2305/IUCN.UK.2021-1.RLTS.T160881218A192309103.en>.
- Sylvén M., Eckert C., Kelkar N., Andheria A., Linnartz L., Cipollone M., Persson H., Donadio E., Di Martino S., Ramsay S., Coulthard N., Nesterenko M., Gray R., Sinha S.K., Needham R., *The Critical Role of Wild Animals in Shaping Wetland Ecosystems and the Services They Provide*, Geneva, January 2025.
- Verniers E., *Exploring a Legal Framework for Compassionate Conservation: Guidance from the Deep Ecology Movement*, "Journal of International Wildlife Law & Policy" 2024, vol. 27(4), DOI: <https://doi.org/10.1080/13880292.2024.2468547>.
- Villagómez Moncayo B., Calle Idrovo R.F., Ramírez Iza D.C., *Guía de jurisprudencia constitucional. Derechos de la naturaleza*, CEDEC 2023.
- Wise S.M., *Nonhuman Rights to Personhood*, "Pace Environmental Law Review" 2013, vol. 30(3), DOI: <https://doi.org/10.58948/0738-6206.1736>.
- Zębek E., Napiórkowska-Krzebietke A., *Działania prawne i naprawcze wobec szkód w środowisku wodnym. Studium przypadku katastrofy ekologicznej na rzece Odrze*, „Zeszyty BAS” 2023, nr 3, DOI: <https://doi.org/10.31268/ZPBAS.2023.52>.
- Życiński J.M., *Pole racjonalności i prawa przyrody*, „Roczniki Filozoficzne” 2012, nr 4.

Abstract: The article examines the relationship between the concept of the Rights of Nature (RoN) and species-based protection of wild fauna in the context of the emerging principle of ecological integrity. Analysing how RoN is embedded within this legal axiom enables an assessment of its potential impact on the conservation-oriented model of legal nature protection (as illustrated by the initiative to grant legal personality to the Oder River). The conclusions concerning the Polish example are subsequently confronted with the Ecuadorian case resolved in 2022, in which RoN was combined with the humane protection of animals. The catalogue of “specific rights of wild animals” developed therein provides the basis for evaluating the extent to which the RoN concept may strengthen an ecocentric interpretation *de lege lata* and contribute to improving the effectiveness of legal nature conservation.

Keywords: Rights of Nature; species protection; Animal Law; Nature Conservation Law

Abstrakt: W artykule analizie poddano relację między koncepcją praw Natury (RoN – *Rights of Nature*) a ochroną gatunkową zwierząt dziko żyjących w kontekście wyłaniającej się zasady integralności ekologicznej. Badanie sposobu osadzenia RoN w tym aksjomacie prowadzi do oceny potencjału oddziaływania tej koncepcji na konserwatorski model prawnej ochrony przyrody (na przykładzie inicjatywy nadania osobowości prawnej rzece Odrze). Wnioski dotyczące polskich uwarunkowań zostały skonfrontowane z rozstrzygniętą w 2022 r. sprawą ekwadorską, w której połączono RoN z humanitarną ochroną zwierząt. Wyprowadzony w jej ramach katalog „praw szczególnych dzikich zwierząt” stanowi podstawę oceny, w jakim stopniu koncepcja RoN może wzmacniać ekocentryczną wykładnię *de lege lata* oraz sprzyjać poprawie efektywności prawnej ochrony przyrody.

Słowa kluczowe: prawa Natury; ochrona gatunkowa; prawo ochrony zwierząt; prawo ochrony przyrody